

Marzena Wanagos

Rozwój produktów turystyki aktywnej województwa warmińsko-mazurskiego jako przykład wykorzystania potencjału regionu

Ekonomiczne Problemy Usług nr 52, 271-280

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

MARZENA WANAGOS

Akademia Morska w Gdyni

ROZWÓJ PRODUKTÓW TURYSTYKI AKTYWNEJ WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO- -MAZURSKIEGO JAKO PRZYKŁAD WYKORZYSTANIA POTENCJAŁU REGIONU

Wprowadzenie

Potencjał turystyczny jest określany jako zespół elementów środowiska przyrodniczego i antropogenicznego oraz działań człowieka, które mogą być wykorzystane dla uprawiania bądź zajmowania się turystyką. Potencjał turystyczny obejmuje więc wszelkie zasoby strukturalne i funkcjonalne warunkujące rozwój turystyki na określonym terenie. Elementy potencjału turystycznego to zasoby strukturalne (walory turystyczne, zagospodarowanie turystyczne, dostępność komunikacyjna) oraz zasoby funkcjonalne (ekonomiczne, polityczne, kulturowe, społeczno-demograficzne, psychologiczne, technologiczne, ekologiczne)¹. Szeroki zakres pojęcia „potencjału turystycznego” skłania do tego, aby analizując konkretny obszar, rozpatrywać go w zawężonym zakresie dla potrzeb konkretnego problemu lub kierunku rozwoju turystyki, np. turystyki aktywnej.

Turystyka aktywna to pojęcie dość szerokie, jednak współcześnie często używane, a określające różnorodne formy aktywności turystyczno-rekreacyjnej. Turystyka aktywna, jako przeciwieństwo turystyki pasywnej (wypoczynek w stałym miejscu, stacjonarny), określana jest przez Światową Organizację Turystyczną jako wszelkie formy wyjazdów, których celem jest wypoczynek „w ruchu” – o motywach rekreacyjnych czy poznawczych². Zgodnie z pojęciem turystyki aktywnej potencjałem rozwoju będą wszelkie walory przyrodnicze i kulturowe regionu, które

¹ J. Kaczmarek, A. Stasiak, B. Włodarczyk, *Produkt turystyczny. Pomysł, organizacja, zarządzanie*, PWE, Warszawa, 2005, s. 51.

² <http://www.definicja.com/Turystyka>, 20.11.2009.

dzięki odpowiedniej organizacji mogą stać się ofertą turystyczną aktywnego wypoczynku.

Szczególne walory przyrodnicze i kulturowe województwa warmińsko-mazurskiego tworzą bardzo dobre warunki dla rozwoju turystyki aktywnej. Turystyka aktywna jako forma spędzania czasu pozwala łączyć funkcje turystyki wiejskiej, poznawczej, edukacyjnej czy nawet konferencyjnej. Oferta turystyki aktywnej na bazie potencjału środowiska przyrodniczego i kulturowego ma swoje szczególne miejsce w polityce władz regionu. Turystyka aktywna stała się bowiem priorytetem w zapisach planów strategicznych rozwoju turystyki i konsekwentnie plany te są realizowane. Celem niniejszego opracowania jest pokazanie przykładów produktów turystyki aktywnej opartych na potencjale przyrodniczym i kulturowym regionu warmińsko-mazurskiego. Istnienie i rozwój tych produktów jest potwierdzeniem świadomego i planowego wykorzystywania potencjału turystycznego. Dobór przedstawionych produktów jest wynikiem analizy realizacji strategii rozwoju turystyki w tym regionie. Omówione zostały tylko produkty, które bezpośrednio nawiązują do zapisów strategicznych i są traktowane priorytetowo.

1. Potencjał rozwoju turystyki aktywnej województwa warmińsko-mazurskiego

Województwo warmińsko-mazurskie należy do jednych z najciekawszych przyrodniczo terenów Polski. Ponadto posiada ono wiele walorów kulturowych, które wyróżniają się w skali kraju. Synergia oddziaływania walorów przyrodniczych i kulturowych stanowi podstawę budowy oferty turystycznej tego województwa.

Środowisko przyrodnicze województwa warmińsko-mazurskiego cechuje szereg elementów decydujących o jego wyjątkowej atrakcyjności, zwłaszcza w odniesieniu do rozwoju turystyki aktywnej. Rzeźba terenu, liczne jeziora, zwarte kompleksy leśne, stosunkowo mało zanieczyszczone powietrze oraz różnorodność biologiczna środowiska przyrodniczego sprawia, że możliwe jest tu stworzenie oferty turystyki aktywnej o międzynarodowej randze.

Region warmińsko-mazurski charakteryzuje się niewielką odpornością na degradację powodowaną przez wzmożony ruch turystyczny. Tereny te objęte są różnymi formami ochrony (w sumie 44,7% pow. województwa). Znaczna ich część znajduje się w zasięgu ponadregionalnych – krajowych i europejskich systemów wielkoobszarowej ochrony przyrody, krajobrazu lub środowiska (w zależności od

nazwy sieci w: ESOCH³, WSOCH⁴, ECONET⁵, ZPP⁶, ZPE⁷ i Zielony Pierścień Bałtyku⁸); są też propozycje powoływania TOCH, tj. Turystycznych Obszarów Chronionych, których koncepcje i określenie przestrzenne nastąpiło w ramach prac studialnych.

Istnienie terenów chronionych cennych przyrodniczo ogranicza możliwości dynamicznego rozwoju turystyki masowej, jednak sprawia, że wdrażane są zasady ekorozwoju poprzez turystykę – zarówno na poziomie regionalnym, jak i lokalnym. Pozwala to na zachowanie walorów i unikatowości wielu miejsc. Taki stan rzeczy wymusza szereg działań w zakresie prognozowania i planowania działalności turystycznej⁹.

Jedną z podstawowych cech środowiska przyrodniczego to wysoka lesistość (ponad 30% powierzchni)¹⁰ oraz duży odsetek wód powierzchniowych (stanowią 5,7% obszaru województwa, ponad dwa razy więcej niż przeciętnie w innych województwach w kraju)¹¹, co sprawia, że obszar ten jest bardzo atrakcyjny krajobrazowo.

Województwo warmińsko-mazurskie posiada bogatą infrastrukturę transportową. Na infrastrukturę tę składają się drogi lądowe i wodne, koleje, liczne przejścia graniczne lądowe i morskie. Region posiada również lotnisko, co dla rozwoju turystyki z zagranicy jest niezmiernie ważne. Infrastruktura ta jako sieć powiązań komunikacyjnych, pod warunkiem zapewnienia dogodnych połączeń, stwarza podstawy kształtowania wielu form podróżowania po regionie¹². Władze województwa podjęły szeroko zakrojone działania dotyczące poprawy jakości dróg, co uwidacznia podział środków finansowych w RPO.

³ *Ekologiczny System Obszarów Chronionych*, szerzej: Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska, *Przestrzenne formy ochrony różnorodności biologicznej*, <http://www.gridw.pl/strateg>, 3.11.2009.

⁴ Wielkoprzestrzenny System Obszarów Chronionych – sieć ekologiczna mająca podstawy prawne, w skład której wchodzi parki narodowe, parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu.

⁵ Krajowa sieć ekologiczna, szerzej: *Krajowa sieć ekologiczna ECONET-POLSKA*, <http://www.ios.edu.pl/biodiversity/9/baza4.htm>, 4.08.2009.

⁶ Fundacja Zielone Płuca Polski, szerzej: Fundacja Zielone Płuca Polski, <http://www.fzpp.pl/>, 28.06.2009.

⁷ Zielone Płuca Europy, szerzej: S. Kozłowski, *Miejsce Polski w Europie*, „Problemy Ekorozwoju” 2006, nr 2, s. 96.

⁸ S. Kozłowski, *op.cit.*, s. 95–96.

⁹ K. Młynarczyk, *Przyrodnicze uwarunkowania animacji turystyki aktywnej*, „Nauka, Przyroda, Technologie”, t. 2, z. 4, Poznań 2008, s. 8.

¹⁰ *Turystyka w województwie warmińsko-mazurskim w 2007 r.*, Wyd. Urząd Statystyczny w Olsztynie, Olsztyn 2008, s. 85.

¹¹ *Ibidem*, s. 85.

¹² K. Młynarczyk, *op.cit.*, s. 16.

Według danych statystycznych z 2007 roku w województwie warmińsko-mazurskim do dyspozycji turystów pozostawało 371 obiektów zbiorowego zakwaterowania, w tym 198 całorocznych. W strukturze obiektów noclegowych największy udział stanowiły hotele (23,5%) i ośrodki wczasowe (15,1%). Wśród hoteli przeważały obiekty trzygwiazdkowe (41,4%) i dwugwiazdkowe (35,6%). Porównując warmińsko-mazurskie z pozostałymi województwami, zauważyć można, iż pod względem liczby obiektów zbiorowego zakwaterowania plasuje się na siódmym miejscu. Tak samo w sześciu województwach gęstość rozmieszczenia obiektów jest mniejsza niż na Warmii i Mazurach, biorąc pod uwagę ich liczbę na 1000 km². Obiekty zbiorowego zakwaterowania dysponowały w 2007 roku 38,2 tys. miejsc noclegowych, w tym prawie połowa należała do obiektów całorocznych. W 2007 roku w woj. warmińsko-mazurskim funkcjonowało 869 kwater agroturystycznych (w tym 597 całorocznych) z 8164 miejscami noclegowymi, przygotowanymi dla turystów oraz 649 pokoi gościnnych (372 całoroczne) z 6129 miejscami do noclegu¹³.

Turyści w województwie warmińsko-mazurskim w 2007 roku mieli do dyspozycji 2221,4 km szlaków turystycznych (o 33,8% więcej niż przed rokiem), oznakowanych przez PTTK, w tym głównie nizinnych (1069,1 km) i rowerowych (855,3 km). W 2007 roku pierwszy raz oznakowano 280,0 km szlaków kajakowych. Zwolennicy jazdy konnej mogli korzystać z 17,0 km szlaków konnych¹⁴.

Województwo warmińsko-mazurskie ze swoimi bogatymi i różnorodnymi zasobami środowiska naturalnego, małym przemysłowieniem, niską gęstością zaludnienia, gęstą siecią dróg lokalnych, a także interesującą kulturą miejscową stanowi idealny obszar do uprawiania turystyki aktywnej. Niewystarczająca jest natomiast podstawowa infrastruktura i urządzenia służące aktywności turystów.

Tradycje turystyczne regionu – jako obszaru obsługi przede wszystkim miłośników żeglarstwa – są z pewnością uwarunkowaniem negatywnym dla rozwoju innych form turystyki aktywnej. Nawet trasy kajakowe pozostają w cieniu atrakcyjności akwenów jezior. Poza konkurencją – pod względem popularności – pozostają trasy turystyki lądowej, ostatnio nieco ożywione modnym wycieczkowaniem na rowerze. Nie są to jednak szlaki długich wypraw zaliczanych do produktu „turystyka wędrowna”. Ta forma, upowszechniona dotąd jako żeglowanie po Wielkich Jeziorach Mazurskich, ma warunki sprzyjające dla rajdów rowerowych czy konnych, pieszych, spływów różnorodnym sprzętem wodnym. Sprzyjają takiej aktywności czyste, bogate biologicznie i krajobrazowo środowisko, umiarkowanie rozproszona sieć osadnicza, pozwalająca na dogodne wytyczenie tras i dostosowanie pro-

¹³ *Turystyka w województwie warmińsko-mazurskim w 2007 r., op.cit., s. 19.*

¹⁴ *Ibidem, s. 25.*

gramów do potrzeb i możliwości turystów oraz regionalne atrakcje godne zwiedzania po drodze¹⁵.

Ważnym elementem rozwoju turystyki jest polityka władz regionu. Województwo warmińsko-mazurskie jako jedno z pierwszych w Polsce opracowało tematyczny dokument poświęcony tej dziedzinie gospodarki. *Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Warmińsko-Mazurskim* została przyjęta Uchwałą nr XXX/445/2001 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego w dniu 9.10.2001 roku, zaś zaktualizowano ją w 2004 roku. Świadczy to o tym, że turystyka jest priorytetem w kierunkach rozwoju regionu.

Dzięki szeroko zakrojonym pracom diagnostycznym przy tworzeniu *Strategii Rozwoju Turystyki w Województwie Warmińsko-Mazurskim* możliwa stała się ocena popytu turystycznego i możliwości tworzenia produktów turystycznych. W dokumencie tym jako wynik analizy zamieszczono stwierdzenie, że głównym obszarem tworzenia produktów turystycznych powinna być turystyka aktywna. Obszarami wspomagającymi może stać się turystyka biznesowo-szkoleniowa (możliwości przedłużenia sezonu) i turystyka kulturowa. Podstawą rozwijania produktów z tych obszarów może być turystyka młodzieżowa i rozwijająca się w województwie warmińsko-mazurskim turystyka wiejska¹⁶.

W oparciu o zalecenia *Strategii rozwoju krajowego produktu turystycznego Polski*¹⁷, opracowanej w ramach programu Phare Tourin II, uwzględniającej aktualny popyt na polską ofertę turystyczną na podstawowych rynkach oraz istniejące i potencjalne zasoby i możliwości, proponuje się skupienie wysiłku na markowych produktach turystyki, takich jak: turystyka aktywna, młodzieżowa, rekreacyjna i specjalistyczna

Turystyka aktywna, przy niskim stopniu skomercjalizowania i dostępności na rynku, nie jest obecnie silną ekonomicznie gałęzią turystyki. Wiele produktów organizowanych jest na zasadzie niekomercyjnej, poprzez organizacje społeczne i organizacje typu non-profit.

W województwie warmińsko-mazurskim turystyka aktywna nie zajmuje jeszcze należnego jej czołowego miejsca w strukturze oferty gospodarczej, w tym usług regionu. W przyszłości może generować więcej niż dotychczas miejsc pracy i produkcji towarzyszącej. Biorąc pod uwagę, że w skali regionu występują możliwości do uprawiania wszystkich obszarów produktowych turystyki aktywnej, takiej jak: jazda konna, sporty wodne i podwodne, wędrowki piesze, jazda rowerem po szla-

¹⁵ *Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Warmińsko-Mazurskim*, s. 18.

¹⁶ *Ibidem*, s. 6.

¹⁷ Zob.: *Plan Rozwoju Krajowego Produktu Turystycznego. Raport końcowy*. Tom I. *Strategia Rozwoju Krajowego Produktu Turystycznego*, Wyd. UKFiT, Warszawa 1994, oraz J.P. Piotrowski, B. Tekieli, *W kręgu strategii krajowego produktu turystycznego Polski*, w: *Turystyka w gminie i powiecie*, red. A. Gordon, Wyd. Polska Organizacja Turystyczna, Warszawa 2003, s. 25–34.

kach, aktywność związana z przyrodą i życiem wsi, sporty zimowe (biegi na nartach, łyżwiarstwo, bojery), lotnie, balony, szybowce, czy też wędkarstwo, rybołówstwo.

Obserwacja wydarzeń na międzynarodowym rynku turystycznym wskazuje na to, że dominującym produktem turystyki aktywnej jest turystyka rowerowa. Wiąże się to między innymi z silną promocją przez Komisję Europejską roweru jako alternatywnego środka transportu, sprzyjającego poprawie zdrowia społeczeństw i będącego wyrazem troski o czyste środowisko. Turystyka rowerowa przyczynia się do rozwoju obszarów wiejskich, na jej potrzeby powstają punkty handlowe i obsługi – wypożyczalnie oraz punkty serwisowe. Turystyka rowerowa jako kolejny (obok żeglarstwa) produkt turystyczny regionu Warmii i Mazur umożliwi wykorzystanie elementów środowiska naturalnego, a także rewaloryzację dziedzictwa kulturowego i historycznego, poprzez tworzenie tras tematycznych, np. Zamków Gotyckich, Dworów Pruskich i innych. Oczywiście musi to być oparte na profesjonalizmie, zrozumieniu potrzeb turystów aktywnych i zorganizowaniu systemu obsługi, zgodnego z ich oczekiwaniami¹⁸.

Niedoinwestowanie infrastruktury turystyki aktywnej stanowi obecnie główną barierę rozwoju form turystyki, takich jak turystyka rowerowa, konna, kajakowa, żeglarstwo. W tym zakresie niezbędne jest zrealizowanie szeregu przedsięwzięć inwestycyjnych (budowa dróg rowerowych, szlaków konnych, kajakowych, stanic, wypożyczalni, pomostów, marin i przystani), jak również wykreowanie oferty towarzyszącej (odpowiednich kwater i usług) oraz tworzenie odpowiednich systemów współpracy i rekomendacji (wycieczki tematyczne, pakiety, współpraca sieciowa różnych podmiotów).

2. Charakterystyka wybranych produktów turystyki aktywnej województwa warmińsko-mazurskiego

Analizując działania na terenie województwa warmińsko-mazurskiego, należy stwierdzić, że w kreowaniu oferty turystyki aktywnej priorytetem jest wykorzystanie walorów przyrodniczych w połączeniu z walorami kulturowymi, które stanowią naturalny komponent tego obszaru. Poniżej przedstawiono kilka zaledwie przykładów aktywnego zaangażowania samorządów, branży turystycznej oraz organizacji społecznych w tworzenie oferty turystycznej regionu, która daje możliwość aktywnego spędzenia czasu w połączeniu z wykorzystaniem atrakcji kulturowych. Przedstawiono sztandarowe produkty analizowanego obszaru, które z założenia są produktami turystyki aktywnej i mocno wiążą się z przyrodą, historią i kulturą regionu.

¹⁸ *Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Warmińsko-Mazurskim*, s. 20–21.

Pierwszym przykładem jest szlak „Polskie zamki gotyckie” (produkt ponadregionalny) – zamki gotyckie Warmii, Mazur, Powiśla, Kaszub, dawne siedziby krzyżackie, kapitulne i biskupie, obecnie, dzięki staraniom pasjonatów średniowiecza, oferują turystom szereg atrakcji oddających klimat dawnych wieków. W zamkowych murach znajdują się pomieszczenia nie tylko muzeów i bibliotek, ale również sale konferencyjno-wystawiennicze, biura turystyczne, hotele i restauracje. W gotyckiej scenerii odbywają się biesiady średniowieczne, pokazy walk rycerskich, tańce dworskie, jak również konferencje, bankiety, dyskoteki.

Stowarzyszenie Gmin „Polskie Zamki Gotyckie” łączy miasta i gminy, na terenie których znajdują się zamki gotyckie, oraz koordynuje zadania związane z kreowaniem tego produktu. Obecnie do stowarzyszenia należy kilkanaście gmin z województw pomorskiego, kujawsko-pomorskiego i warmińsko-mazurskiego. Są to: Bytów, Malbork, Sztum, Gniew, Kwidzyn, Nowe, Ostróda, Nidzica, Olsztyn, Lidzbark Warmiński, Kętrzyn i Ryn.

Bardzo ciekawym produktem turystyki aktywnej jest „splyw rzeką Krutynią” – tradycja spływów sięga czasów przedwojennych. Spływy łodziami wykonywane są w okresie od kwietnia do listopada. Z usług tych korzysta wielu turystów zarówno krajowych, jak i zagranicznych. Spływ łodziami po Krutyni to stały punkt programu wycieczek zagranicznych, wielu przewodników (między innymi Pascala). Trasa spływu przebiega przez Rezerwat Krutyni. Rezerwat utworzony został w 1983 roku dzięki staraniom Rudolfa Klarowskiego – byłego konserwatora przyrody w Olsztynie. Rezerwat o pow. 273,12 ha chroni Jezioro Krutyńskie i górny odcinek rzeki Krutyni oraz przyległe lasy liściaste i mieszane. Rzeką Krutynią w Rezerwacie Krutynia cieszy się uznaniem turystów i kajakarzy, którzy ten odcinek szlaku kajakowego Krutyni uznają za najatrakcyjniejszy. Należy nadmienić, iż Stowarzyszenie Przewoźników Łodziami po rzece Krutynia „Perkun” otrzymało główną nagrodę w kategorii usługa turystyczna w konkursie na „Najlepszy Produkt i Usługa Warmii i Mazur” 2007¹⁹.

„Kraina Kanału Elbląskiego” to przykład unikatowego na skalę świata, obszaru produktu, który stwarza szczególne możliwości stymulujące aktywizację

¹⁹ Konkurs organizowany był w ramach Warmińsko-Mazurskiego Programu Promocji Jakości oraz programu Poprawa jakości usług gastronomicznych i hotelarskich w regionie Warmii i Mazur w latach 2004, wpisanych w Strategię Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Celem konkursu było wyłonienie najlepszego produktu turystycznego i usługi w regionie Warmii i Mazur oraz ich promocja na rynku lokalnym, krajowym i Unii Europejskiej. Kryteria, które były brane pod uwagę w kategorii usługa to: jakość obsługi, zgodność usługi z oczekiwaniami klienta, innowacyjność, konkurencyjność, opinie odbiorców, usługi dodatkowe, promocja regionu poprzez usługę. O tym, który produkt turystyczny jest najlepszy, zdecydowało w oparciu o powyższe kryteria powołane przez Marszałka Województwa jury konkursu, które przy wydawaniu werdyktu brało pod uwagę głosy czytelników „Gazety Olsztyńskiej”, „Dziennika Elbląskiego”, internautów odwiedzających stronę www.wm.pl i słuchaczy Radia Olsztyn. Najlepszy produkt turystyczny Warmii i Mazur w 2007 roku to spływy łodziami w staromazurskim stylu.

społeczno-gospodarczą. Zasięg terytorialny „Obszaru Kanału Elbląskiego” to 11 gmin (9,3% powierzchni województwa), a w tym: powiat elbląski – 5 gmin, tj. Elbląg, Gronowo Elbląskie, Markusy, Pasłęk, Rychliki; powiat iławski – 4 gminy, tj. Iława, Kisielice, Susz, Zalewo; powiat ostródzki – 2 gminy, tj. Małdyty i Miłomłyn.

Łączna długość całego systemu wodnego wynosi 151,7 km, w tym sztucznie zbudowane odcinki międzyjeziorne mają długość 85,86 km. Ten unikalny w skali światowej kanałowy szlak wodny składa się z trzech odcinków zasadniczych o łącznej długości 115,6 km oraz z wielu odgałęzień bocznych. Kanał zaprojektowany został przez inżyniera Georga Jakoba Steenke w 1837 roku i wybudowany w latach 1844–1876. Największym problemem technicznym było pokonanie ponad 99-metrowej różnicy poziomu wód między jeziorem Druzno pod Elblągiem, a jeziorem Piniewo. Steenke opracował niezwykle oryginalną koncepcję, która funkcjonuje do dziś w niezmienionej formie, zadziwiając kunsztem XIX-wiecznej wiedzy inżynierskiej. Genialne rozwiązanie polegało na wybudowaniu na trasie tego atrakcyjnego do dziś zabytku sztuki hydrograficznej czterech śluz (Miłomłyn, Zielona, Mała Ruś i Ostróda) oraz pięciu pochylni (Buczyniec, Kały, Oleśnica, Jelenie, Całuny Nowe). Pochylnie niwelują różnicę poziomów wody o ponad 99 m. Statki pokonują pochylnie na specjalnych wózkach²⁰.

„Szlak Kopernikowski – szlak samochodowy” - to przykład produktu, który ułatwia zwiedzenie środkowej i północnej części województwa, w tym zabytkowych miejscowości związanych z pobytem M. Kopernika. Trasa szlaku przebiega następująco: Olsztyn–Dobre Miasto–Lidzbark Warm.–Orneta–Pieniężno–Braniewo–Frombork–Tolkmicko–Elbląg–Pasłęk–Małdyty–Morąg–Olsztyn. Szlak ten ma długość 302 km²¹.

„Szlak Fortyfikacji Mazurskich – szlak samochodowy” - najstarsze ślady umocnień na mazurskiej ziemi pochodzą z końca pierwszego tysiąclecia naszej ery, gdy tereny te zamieszkiwały plemiona Prusów. Po ich grodach, otoczonych fosami i ostrokołem, do dziś pozostały jedynie owalne wzniesienia. Kolejnym rozdziałem w fortyfikacji Mazur były wspomniane wcześniej zamki krzyżackie, jednak wraz z rozwojem artylerii ich mury straciły na znaczeniu. Wówczas nastąpiła era twierdz. Wybór strategów padł na Johannsburg (obecnie Pisz), który na początku XVIII wieku znajdował się tylko kilkanaście kilometrów od granic Polski. Miasto otoczo-

²⁰ <http://wrota.warmia.mazury.pl>, 24.11.2009. Obecnie realizowany jest *Zintegrowany system promocji turystycznej Obszaru Kanału Elbląskiego* – projekt Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego, realizowany w partnerstwie z powiatami: elbląskim, iławskim, ostródzkim w ramach RPO *Warmia i Mazury na lata 2007–2013*, Działania 2.2. Promocja województwa i jego oferty turystycznej. Założeniem realizowanego projektu jest otwarcie obszaru na turystykę poprzez modernizację i usprawnienie dostępności do atrakcji turystycznych. Planowane działania promocyjne pozwalają na lepsze wykorzystanie unikatowych walorów wybitnego dziedzictwa kulturowego i krajobrazu „Obszaru Kanału Elbląskiego”.

²¹ <http://wrota.warmia.mazury.pl>, 24.11.2009.

no wówczas fosą oraz pierścieniem wałów ziemnych, tworząc twierdzę bastionową. W tym samym czasie ufortyfikowano także Czarci Ostrów – jedną z wysp na Śniardwach. Jednak już wówczas sztuka wojenna czyniła znaczne postępy, dlatego Twierdza Piska szybko stała się przestarzała, i gdy wraz z rozbiorem Polski granice Prus Wschodnich przesunęły się daleko na południe od Mazur, twierdzę zlikwidowano, a fort na wyspie zmieniono w magazyn zbożowy. W roku 1843 rozpoczęto budowę nowoczesnej twierdzy w rejonie Giżycka – na wzniesieniu pomiędzy jeziorami Kisajno i Niegocin. Do dziś nosi ona imię pruskiego ministra wojny – generała von Boyena. Trasa szlaku wiedzie przez następujące miejscowości: Olsztyn–Barczewo–Biskupiec–Reszel Św. Lipka–Kętrzyn–Gierłoż–Węgorzewo–Gołdap–Olecko–Elk–Orzysz–Pisz–Ruciane-Nida–Szczytno–Pasym–Olsztyn. Trasa boczna wygląda natomiast tak: Gołdap–Stańczyki–Wiżajny. Długość szlaku to 445 km. Szlak ułatwia poznanie regionu na wschód od Olsztyna²².

„Pętla Grunwaldzka – szlak samochodowy” - trasa szlaku: Olsztyn–Gietrzwałd–Zawady Małe–Stare Jabłonki–Ostróda–Pietrzwałd–Wysoka Wieś–Lubawa–Samplawa–Nowe Miasto Lubawskie–Kurzętnik–Goleszyn–Lidzbark Działdowski–Działdowo–Nidzica–Rączki–Dąbrówno–Stębark–pole Bitwy Grunwaldzkiej–Olsztynek–Olsztyn. Trasa boczna: Samplawa–Iława–Szymbark. Długość tego szlaku wynosi 283 km. Szlak Grunwaldzki pozwala zwiedzić południowo-zachodnią część województwa warmińsko-mazurskiego. Nazwa szlaku związana jest z miejscowością Grunwald –gdzie 15 lipca 1410 roku rozegrała się największa bitwa średniowiecznej Europy, zakończona zwycięstwem zjednoczonych wojsk polskich, litewskich i tatarskich nad wojskami zakonu krzyżackiego.

Na polu bitwy wznosi się powstałe w 1960 roku, dla upamiętnienia 550 rocznicy zwycięstwa, założenie pomnikowe zaprojektowane przez prof. J. Cenckiewicza i W. Bandurę. Składa się ono z obelisku o wysokości 10 m z wyrzeźbionymi głowami wojów Jagiełły, metalowych masztów o wys. 30 metrów, spiętych kartuszami herbowymi wojsk biorących udział w bitwie, amfiteatru z mapą plastyczną zorientowaną w terenie, przedstawiającą układ wojsk przed bitwą, oraz muzeum umieszczonego pod amfiteatrem. W oddaleniu widoczny kamień upamiętniający miejsce śmierci wielkiego mistrza zakonu krzyżackiego, w odległości 700 metrów miejsce dawnej kaplicy pobitewnej z 1411 roku. Co roku w rocznicę bitwy odbywa się jej rekonstrukcja, która stanowi znaczącą atrakcję turystyczną regionu²³.

Według Urzędu Marszałkowskiego głównymi produktami turystycznymi regionu są: „Kraina Kanału Elbląskiego” oraz „Wielkie Jeziora Mazurskie”. Pozostałymi produktami są wymienione powyżej: szlak „Polskie zamki gotyckie”, „spływ

²² <http://wrota.warmia.mazury.pl>, 24.11.2009.

²³ <http://wrota.warmia.mazury.pl>, 24.11.2009.

rzeką Krutynią” oraz szlaki samochodowe. Działania Urzędu Marszałkowskiego to przede wszystkim na najbliższy okres realizowanie strategii promocji²⁴.

Podsumowanie

Przedstawione przykłady produktów turystycznych w zakresie turystyki aktywnej pokazują, że w województwie warmińsko-mazurskim wykorzystuje się potencjał środowiska przyrodniczego i kulturowego poprzez planowy, systematyczny rozwój konkretnych produktów. Produkty turystyczne są najczęściej koordynowane przez organizacje turystyczne – często stworzone w celu realizacji konkretnego produktu, np. Stowarzyszenie Polskie Zamki Gotyckie. W działaniach władz widoczny jest progresywny charakter – powstają aktualizacje dokumentów i dokumenty uzupełniające, których potrzebę rodzi rozwój gospodarczy i rosnąca konkurencja.

THE DEVELOPMENT OF ACTIVE TOURISM IN WARMIA AND MAZURY AS AN EXAMPLE OF THE POTENTIAL OF THE REGION

Summary

Particularly rich natural and cultural values of Warmia and Mazury, create ideal conditions for tourism development. Among the types of tourism, which have particularly strong ties with the natural environment, we should point out the active tourism. Although this concept is quite wide, but nowadays often used, and it is determining the various forms of tourist and recreational activities. The warmińsko-mazurskie voivodeship has excellent conditions of the development of active tourism. It has become a priority in the records of strategic plans for tourism development, and consequently these plans are implemented as indicated by numerous examples.

Translated by Marzena Wanagos

²⁴ Sz. Drej, *Strategia Promocji Województwa Warmińsko-Mazurskiego*, materiały wewnętrzne Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego, 15.08.2009.